

Hoofdstuk 1

De stalen hand

Ze werd geboren in de plaats Lysytsjansk in Oekraïne, op 26 juli 1930. Het was een tijd zonder genade. Een stalen vuist dreef de Oekraïense gemeenschap richting de totale chaos, die zou uitlopen op wat wel een genocide wordt genoemd. ‘Holomodor’ heet deze periode in de Oekraïense geschiedenis: uitmoorden door uithongeren. Een wonder was niet dat Asja geboren werd, maar dat ze overleefde. Er werden in het dorp Lysytsjansk meer kinderen naar het graf gebracht dan gebakerd. Als ze al een graf kregen. In de buurt van Asja’s geboortehuis stierf een uitgeleerd meisje van tien. Niemand kon haar meer begraven. Wie had nog de kracht een kuil te maken die diep genoeg was? De burens zetten in een uiterste krachtsinspanning haar schamele kistje boven op de kist van de grootvader. Ergens in de Oekraïne bleek het lichaam van een vrouw verdwenen, terwijl het graf nog openlag; haar door honger verteerde man had het lichaam gekookt en opgegeten. Asja overleefde. God zorgde.

De vlakke pagina’s van het eerste economische vijfjarenplan van Jozef Stalin waren gevuld met emotioneel lettertekens. Het brein erachter was bezeten van maakbaarheid en de dictator rolde het plan vanaf 1928 jaar na jaar uit, ondanks min of meer verhulde signalen van zijn topambtenaren. Geen bevolkingsgroep werd hier begin jaren dertig zo door geraakt als de Oekraïense. Vijf tot zeven miljoen Oekraïners vonden de dood. Een Oekraïense boerin die in de Goelaggevangenis was terechtgekomen, hield haar hand op voor haar schamele dagelijkse rantsoen. Ze keek naar het harde stukje brood. ‘Chleboesjka, mijn kleine stukje brood’, mompelde ze. ‘En dan te bedenken dat we jou elke dag weer krijgen.’

Het was begonnen met het ideaal waaraan het communisme zijn naam te danken had: geen privébezit, alles is van de staat. De vele boerengezinnen moesten hun land, hun vee en soms zelfs hun huis opgeven en zich bij collectieve boerderijen aansluiten. Alle zaaizaad werd in beslag genomen. Geen Oekraïense boer die dit vertrouwde en men nam de vlucht naar voren. Al snel werden overal in de plattelandsdorpen dieren geslacht: koeien, varkens, schapen en zelfs de kostbare paarden. Honden sleepten de bloederige ingewanden door het dorp. Spoedig zaten alle schuren vol gepekeld vlees.

Het waren met name de vrouwen die in verzet kwamen. Ze streeden om voedsel en zaaigoed voor hun mannen en kinderen. Pakhuizen en graansilo's werden geplunderd en overheidsgebouwen in brand gestoken. De duizenden boerinnenprotesten vormden de laatste stuiptrekkingen van de Oekraïense familiebedrijven.

De stalen hand sloot zich. Het vijfjarenplan voorzag in de uitvoer van graan. Stalin had de harde valuta van het Westen nodig. Oekraïne, de graanschuur van Europa, moest leveren. De meedogenloze dictator schroefde de te hoge graanquota's verder op. Er werden speciale functionarissen voor de graaninzameling aangesteld. Aan hun inspectie zou geen vierkante meter Oekraïense grond ontkomen. In de duisternis van de nacht deden ze hun werk. Er vonden huiszoekingen plaats. Muren en meubels werden kapotgeslagen en tuintjes doorwoeld op zoek naar de laatste zakjes graan. Waar de functionarissen graan of brood ontdekten, sleurden ze de bewoners naar buiten. Alles werd in beslag genomen. De laatste graankorrels die de gezinnen haastig opaten, bepaalden hun toekomst. Deze korrels konden niet meer in de akkers worden gezaaid. Maar er was immers geen toekomst meer. Wat gezaaid werd, was voor de staat.

In het nauw gedreven boeren die ondermaats presteerden of wanhopig graan voor hun gezin verbouwden, kregen

aardappel- en vleesboetes opgelegd. Daarna stonden de stallen en schuurtjes leeg, de aardappelkelders klonken hol. Diefstal van de kleinste hoeveelheid voedsel werd gestraft met tien jaar strafdorp of de dood. Een vrouw die van een kolchozboerderij wat graan mee naar huis nam, werd veroordeeld tot de doodstraf en geëxecuteerd. Een jongen die tussen het afval van een suikerfabriek maiskolven vond, kreeg de kogel. Dorpen stierven uit en wanhopige mensen zwierven door het land, op zoek naar voedsel.

Het kleine gezin liep in de omgeving van Loehansk. Vader was er niet bij. Moeder Maria sleepte zich voort. Het hoofd gebogen, het licht in de ogen dof, het gezicht gezwollen. Naast haar liep haar jonge dochttertje Galina en aan haar hand strompelde een peuter van twee, Uljana, die Asja werd genoemd. Soms liep het gezinnetje van de weg af en klopte de moeder tegen ramen en deuren. Het kostte bijna te veel kracht. Ze stak een bedelende hand uit. Eens struikelde ze bijna over een andere moeder die met een baby op schoot langs de weg zat. Het kindje was al verleerd naar de borst van zijn moeder te zoeken, het zoog op zijn knokkeltjes en hilde onafgebroken.

Je moest oppassen met lopen. Overal langs de weg, in bermmen, onder een struik of boom, lagen dode lichamen. Het was een daad van barmhartigheid om ze weg te schuiven, de sloot in, totdat het water zich over de geraamten sloot. Andere lichamen werden met vrachtwagens opgehaald. Moeder Maria wilde vechten voor haar leven, voor haar man, haar kinderen. Ze was op zoek naar brood.